ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 13ης Φεβρουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2002/22/ΕΚ (οδηγία καθολικής υπηρεσίας) – Δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Καθολική υπηρεσία και δικαιώματα των χρηστών – Προστασία των καταναλωτών – Συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ καταναλωτή και επιχείρησης παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Διευκόλυνση της αλλαγής παρόχου – Άρθρο 30, παράγραφος 5 – Αρχική περίοδος δέσμευσης – Έννοια»

Στην υπόθεση C-612/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberlandesgericht Düsseldorf (εφετείο Ντίσελντορφ, Γερμανία) με απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Οκτωβρίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

Verbraucherzentrale Berlin eV

κατά

Vodafone GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. L. Arastey Sahún, πρόεδρο τμήματος, Δ. Γρατσία (εισηγητή), E. Regan, J. Passer και B. Smulders, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Richard de la Tour

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Verbraucherzentrale Berlin eV, εκπροσωπούμενη από την S. Fitzner, Rechtsanwältin,

– η Vodafone GmbH, εκπροσωπούμενη από τον C. Rohnke, Rechtsanwalt,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους O. Gariazzo, L. Malferrari και G. Meessen,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 30, παράγραφος 5, της οδηγίας 2002/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας) (ΕΕ 2002, L 108, σ. 51), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία για την καθολική υπηρεσία).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Verbraucherzentrale Berlin eV, ένωσης προστασίας των καταναλωτών (στο εξής: ένωση προστασίας καταναλωτών), και της Vodafone GmbH, παρόχου υπηρεσιών στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της κινητής τηλεφωνίας, σχετικά με εμπορική πρακτική την οποία εφάρμοσε η εν λόγω πάροχος έναντι των καταναλωτών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία για την καθολική υπηρεσία

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2, 30 και 49 της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία είχαν ως εξής:

«(2) Η [Ευρωπαϊκή] Κοινότητα συμβάλλει στην προστασία του καταναλωτή, δυνάμει του άρθρου 153 [ΕΚ].

[…]

(30) Οι συμβάσεις αποτελούν σημαντικό μέσο στη διάθεση των χρηστών και των καταναλωτών για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου διαφάνειας στην πληροφόρηση και ασφάλειας δικαίου. […] Πέραν των διατάξεων της παρούσας οδηγίας, οι απαιτήσεις της ισχύουσας κοινοτικής νομοθεσίας για την προστασία του καταναλωτή που αφορούν στις συμβάσεις […] εφαρμόζονται στις συναλλαγές με καταναλωτές στον τομέα των ηλεκτρονικών δικτύων και υπηρεσιών. Ειδικότερα, οι καταναλωτές θα πρέπει να απολαύουν ενός ελάχιστου επιπέδου ασφάλειας δικαίου όσον αφορά τις συμβατικές τους σχέσεις με τον άμεσο φορέα παροχής τηλεφωνικών υπηρεσιών, έτσι ώστε οι συμβατικοί όροι, οι προϋποθέσεις, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, οι όροι καταγγελίας της σύμβασης και της υπηρεσίας, τα μέτρα αποζημίωσης και η διαδικασία επίλυσης των διαφορών να καθορίζονται στις συμβάσεις τους. […]

[…]

(49) Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να ορίσει στοιχεία προστασίας των καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων σαφών συμβατικών όρων και μηχανισμών επίλυσης των διαφορών, καθώς επίσης και διαφάνεια στην τιμολόγηση για τους καταναλωτές. […]»

4 Το άρθρο 20 της οδηγίας, το οποίο έφερε τον τίτλο «Συμβάσεις», προέβλεπε στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όταν οι καταναλωτές και άλλοι τελικοί χρήστες είναι συνδρομητές υπηρεσιών παροχής σύνδεσης σε δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών ή/και διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εφόσον το ζητήσουν, έχουν δικαίωμα για σύμβαση με επιχείρηση ή επιχειρήσεις που παρέχουν τη σύνδεση ή/και τις υπηρεσίες αυτές. […]»

5 Το άρθρο 30 της οδηγίας, το οποίο έφερε τον τίτλο «Διευκόλυνση της αλλαγής παρόχου», όριζε στην παράγραφο 5 τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι συμβάσεις οι οποίες συνάπτονται μεταξύ καταναλωτών και επιχειρήσεων που παρέχουν υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν επιβάλλουν αρχική περίοδο δέσμευσης η οποία υπερβαίνει τους 24 μήνες. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν επίσης ότι οι επιχειρήσεις προσφέρουν στους χρήστες τη δυνατότητα να συνάπτουν σύμβαση συνδρομής με μέγιστη διάρκεια 12 μήνες.»

Η οδηγία 2009/136

6 Η αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2009/136 είχε ως εξής:

«Προκειμένου να επωφελούνται πλήρως από το ανταγωνιστικό περιβάλλον, οι καταναλωτές πρέπει να είναι σε θέση να κάνουν επιλογές μετά από ενημέρωση και να αλλάζουν πάροχο όταν αυτό εξυπηρετεί το συμφέρον τους. Είναι σημαντικό να διασφαλισθεί ότι μπορούν να το πράττουν χωρίς να αντιμετωπίζουν νομικά, τεχνικά ή πρακτικά κωλύματα, στα οποία συγκαταλέγονται οι συμβατικοί όροι, οι διαδικασίες, τα τέλη, και ούτω καθεξής. Αυτό δεν αποκλείει την επιβολή εύλογων ελάχιστων συμβατικών περιόδων στις συμβάσεις καταναλωτή. Η φορητότητα αριθμού αποτελεί κύριο παράγοντα διευκόλυνσης της επιλογής των καταναλωτών και του αποτελεσματικού ανταγωνισμού σε ανταγωνιστικές αγορές ηλεκτρονικών επικοινωνιών και θα πρέπει να υλοποιείται με την ελάχιστη καθυστέρηση, έτσι ώστε ο αριθμός να ενεργοποιείται μέσα σε μια εργάσιμη ημέρα και ο χρήστης να μην υφίσταται απώλεια υπηρεσιών για περισσότερο από μια εργάσιμη ημέρα. Οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούν να προδιαγράφουν τη συνολική διαδικασία μεταφοράς αριθμών, σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις περί συμβάσεων και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η πείρα σε ορισμένα κράτη μέλη έχει δείξει ότι υπάρχει κίνδυνος οι καταναλωτές να μεταφερθούν σε άλλον πάροχο χωρίς τη συναίνεσή τους. Αν και αυτό είναι ζήτημα που θα πρέπει κατ' αρχήν να αντιμετωπίζεται από τις αρχές επιβολής του νόμου, τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι σε θέση να επιβάλλουν τα ελάχιστα αναλογικά μέτρα όσον αφορά τη διαδικασία αλλαγής φορέα, περιλαμβανομένων και κυρώσεων, τα οποία είναι αναγκαία για να ελαχιστοποιούνται αυτοί οι κίνδυνοι και να εξασφαλίζεται ότι οι συνδρομητές προστατεύονται καθ' όλη τη διαδικασία αλλαγής φορέα, χωρίς η διαδικασία να καθίσταται λιγότερο ελκυστική για τους καταναλωτές.»

Η οδηγία (ΕΕ) 2018/1972

7 Η οδηγία για την καθολική υπηρεσία καταργήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2018/1972 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Κώδικα Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών (ΕΕ 2018, L 321, σ. 36). Σύμφωνα με τον πίνακα αντιστοιχίας που περιέχεται στο παράρτημα XIII της οδηγίας 2018/1972, το άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία αντιστοιχεί στο άρθρο 105, παράγραφος 1, της οδηγίας 2018/1972. Το εν λόγω άρθρο 105, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διάρκεια και καταγγελία της σύμβασης», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι όροι και οι διαδικασίες καταγγελίας της σύμβασης δεν αποτελούν αντικίνητρο για την αλλαγή παρόχου υπηρεσιών και ότι οι συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ καταναλωτών και παρόχων διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός των υπηρεσιών διαπροσωπικών επικοινωνιών ανεξαρτήτως αριθμών και, εκτός των υπηρεσιών μετάδοσης που χρησιμοποιούνται για την παροχή υπηρεσιών μηχανής προς μηχανή, δεν επιβάλλουν περίοδο δέσμευσης άνω των 24 μηνών. Τα κράτη μέλη δύνανται να θεσπίζουν ή να διατηρούν διατάξεις που επιβάλλουν συντομότερες μέγιστες συμβατικές περιόδους δέσμευσης.

[…]

3. Όταν σύμβαση ή εθνική νομοθεσία προβλέπει αυτόματη παράταση για σύμβαση υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ορισμένης διάρκειας εκτός των υπηρεσιών διαπροσωπικών επικοινωνιών ανεξαρτήτως αριθμών και εκτός των υπηρεσιών μετάδοσης που χρησιμοποιούνται για την παροχή υπηρεσιών μηχανής προς μηχανή, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, μετά την εν λόγω παράταση, οι τελικοί χρήστες έχουν το δικαίωμα να καταγγέλλουν τη σύμβαση ανά πάσα στιγμή με μέγιστη προθεσμία προειδοποίησης ενός μήνα, όπως καθορίζεται από τα κράτη μέλη, και χωρίς καμία οικονομική επιβάρυνση εκτός των τελών για τη λήψη των υπηρεσιών κατά την περίοδο προειδοποίησης. Πριν από την αυτόματη παράταση της σύμβασης, οι πάροχοι ενημερώνουν τους τελικούς χρήστες, με εμφανή τρόπο, εγκαίρως και σε σταθερό μέσο, σχετικά με τη λήξη της συμβατικής δέσμευσης και σχετικά με τα μέσα για την καταγγελία της σύμβασης. Επιπλέον, ταυτόχρονα, οι πάροχοι παρέχουν στους τελικούς χρήστες συμβουλές για τα καλύτερα τιμολόγια σε σχέση με τις υπηρεσίες τους. Οι πάροχοι παρέχουν στους τελικούς χρήστες πληροφορίες για τα καλύτερα τιμολόγια τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο.

[…]»

8 Σύμφωνα με τα άρθρα 124 και 125 της οδηγίας αυτής, η προθεσμία για τη μεταφορά της στις έννομες τάξεις των κρατών μελών έληξε στις 21 Δεκεμβρίου 2020 και η οδηγία για την καθολική υπηρεσία καταργήθηκε από την ίδια αυτή ημερομηνία.

Το γερμανικό δίκαιο

9 Κατά το άρθρο 43b του Telekommunikationsgesetz (νόμου περί τηλεπικοινωνιών) της 22ας Ιουνίου 2004 (BGBl. 2004 I, σ. 1190), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης της κύριας δίκης (στο εξής: TKG):

«Η αρχική περίοδος δέσμευσης από σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και παρόχου διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών επικοινωνιών δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 24 μήνες. […]»

10 Το άρθρο 307 του Bürgerliches Gesetzbuch (αστικού κώδικα, στο εξής: BGB) προβλέπει τα εξής:

«(1) Οι γενικοί όροι πωλήσεων είναι ανίσχυροι όταν, κατά τρόπο ανεπίτρεπτο και αντίθετο προς τις επιταγές της καλής πίστης, θέτουν σε μειονεκτική θέση τον αντισυμβαλλόμενο εκείνου που τους χρησιμοποιεί. Ανεπίτρεπτη μειονεκτική θέση μπορεί να προκύπτει ακόμη και από το γεγονός ότι ο σχετικός όρος δεν είναι σαφής και κατανοητός.

(2) Σε περίπτωση αμφιβολίας, ανεπίτρεπτη μειονεκτική θέση υφίσταται όταν ένας γενικός όρος:

1. δεν είναι συμβατός προς τις θεμελιώδεις αρχές της νομοθετικής ρύθμισης από την οποία αποκλίνει ή

2. περιορίζει τα βασικά δικαιώματα ή τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη φύση της σύμβασης, κατά τρόπον ώστε να τίθεται σε κίνδυνο η επίτευξη του σκοπού της σύμβασης.

(3) Οι παράγραφοι 1 και 2 καθώς και τα άρθρα 308 και 309 εφαρμόζονται μόνον ως προς γενικούς όρους πωλήσεων που παρεκκλίνουν από νομοθετικές διατάξεις ή τις συμπληρώνουν. Άλλοι όροι μπορεί να είναι ανίσχυροι σύμφωνα με την παράγραφο 1, πρώτη και δεύτερη περίοδος.»

11 Το άρθρο 309 του BGB έχει ως εξής:

«Ακόμη και όταν επιτρέπεται παρέκκλιση από τις νομοθετικές διατάξεις, οι [ακόλουθοι] γενικοί όροι είναι ανίσχυροι[:]

[…]

9. στην περίπτωση συμβατικής σχέσης που έχει ως αντικείμενο την τακτική παράδοση αγαθών ή την τακτική παροχή υπηρεσιών ή εργασιών από εκείνον που χρησιμοποιεί τους όρους,
   a) συμβατική διάρκεια που δεσμεύει τον αντισυμβαλλόμενο για διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών,
   b) σιωπηρή ανανέωση της συμβατικής σχέσης που δεσμεύει τον αντισυμβαλλόμενο, εκτός εάν η συμβατική σχέση ανανεωθεί για αόριστο χρόνο και ο αντισυμβαλλόμενος έχει το δικαίωμα να καταγγείλει την ανανεωμένη σύμβαση ανά πάσα στιγμή κατόπιν προειδοποίησης ενός μηνός κατ' ανώτατο όριο,

[…]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

12 Η ένωση προστασίας καταναλωτών άσκησε αγωγή παραλείψεως ενώπιον του Landgericht Düsseldorf (πρωτοδικείου Ντίσελντορφ, Γερμανία) κατά της Vodafone η οποία στηριζόταν σε προβαλλόμενη παράβαση, εκ μέρους της τελευταίας, της εθνικής νομοθεσίας περί προστασίας των καταναλωτών, εις βάρος υφιστάμενων πελατών όπως οι πελάτες αριθ. 1 και αριθ. 2 που μνημονεύονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

13 Έκαστος των πελατών αυτών είχε συνάψει με τη Vodafone μια πρώτη σύμβαση για ορισμένη περίοδο δέσμευσης. Κατά τη διάρκεια του 2018, πριν από τη λήξη των συμβάσεών τους, οι δύο αυτοί πελάτες θέλησαν να αλλάξουν το είδος της συνδρομής τους, προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα, καταβάλλοντας υψηλότερη μηνιαία χρέωση, να αγοράσουν νέο κινητό τηλέφωνο σε μειωμένη τιμή.

14 Προς τούτο, ο πελάτης αριθ. 1 υπέγραψε τροποποίηση της πρώτης σύμβασής του, στην οποία αναγραφόταν ότι επρόκειτο για «νέα σύμβαση», συναφθείσα «πριν από τη λήξη της περιόδου δέσμευσης», και ότι θα άρχιζε νέα εικοσιτετράμηνη περίοδος δέσμευσης από την πρώτη ημέρα μετά τη λήξη της περιόδου δέσμευσης της αρχικής σύμβασης. Ο πελάτης αυτός παρέλαβε αμέσως το κινητό τηλέφωνο, όπως είχε συμφωνηθεί και η Vodafone εφάρμοσε αμέσως τη νέα χρέωση που προέβλεπε η εν λόγω τροποποίηση.

15 Ο δε πελάτης αριθ. 2 υπέγραψε έγγραφο με τίτλο «Ανανέωση της σύμβασης», στο οποίο καθοριζόταν περίοδος δέσμευσης 26 μηνών. Συναφώς, η Vodafone διευκρίνισε στον εν λόγω πελάτη ότι η εναπομένουσα διάρκεια της πρώτης σύμβασης την οποία είχε υπογράψει και η οποία δεν είχε ακόμη λήξει θα έπρεπε να προστεθεί στην ελάχιστη συμβατική περίοδο των 24 μηνών.

16 Προς στήριξη της αγωγής της περί παραλείψεως, η ένωση προστασίας των καταναλωτών υποστήριξε ότι, λόγω της εμπορικής πρακτικής που περιγράφεται στις σκέψεις 14 και 15 της παρούσας αποφάσεως, οι πελάτες δεσμεύονταν για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 24 μηνών, κατά παράβαση του άρθρου 43b, πρώτη περίοδος, του TKG και, εν πάση περιπτώσει, του άρθρου 309, σημείο 9, στοιχείο a, του BGB. Η Vodafone αντέτεινε ότι η εν λόγω εμπορική πρακτική αφορούσε αποκλειστικά τις ανανεώσεις συμβάσεων που είχαν συνομολογηθεί με κοινή συμφωνία και δεν ενέπιπταν στις εν λόγω διατάξεις.

17 Το Landgericht Düsseldorf (πρωτοδικείο Ντίσελντορφ) δέχθηκε εν μέρει την αγωγή αυτή κρίνοντας ότι, μολονότι η επίμαχη εμπορική πρακτική δεν ήταν αντίθετη προς τις προαναφερθείσες διατάξεις, οι οποίες αφορούσαν αποκλειστικώς τη διάρκεια των πρώτων συμβάσεων και όχι τη διάρκεια των επόμενων συμβάσεων, όπως αυτές που συνήφθησαν με την υπογραφή της τροποποιητικής συμφωνίας και του εγγράφου για τα οποία γίνεται λόγος, αντιστοίχως, στις σκέψεις 14 και 15 της παρούσας αποφάσεως, οι συμφωνίες που συνήφθησαν με τους πελάτες αριθ. 1 και αριθ. 2 περιείχαν, εντούτοις, γενικούς όρους που αντέβαιναν στο άρθρο 307 του BGB.

18 Οι διάδικοι της κύριας δίκης άσκησαν έφεση κατά της ως άνω αποφάσεως ενώπιον του Oberlandesgericht Köln (εφετείου Κολωνίας, Γερμανία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο. Το αιτούν δικαστήριο δέχθηκε την έφεση της ένωσης προστασίας καταναλωτών και απέρριψε την έφεση της Vodafone, με την αιτιολογία ότι η εμπορική πρακτική την οποία αφορούσε η αγωγή παραλείψεως ήταν πράγματι αντίθετη προς τις εν λόγω εθνικές διατάξεις, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

19 Η απόφαση αυτή αναιρέθηκε από το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), το οποίο ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, διότι έκρινε ότι υπήρχαν πραγματικά στοιχεία της διαφοράς τα οποία δεν είχαν αποδειχθεί με επαρκή ακρίβεια.

20 Επιληφθέν εκ νέου της διαφοράς αυτής, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η τροποποιητική συμφωνία και το έγγραφο που υπέγραψαν, αντιστοίχως, οι πελάτες αριθ. 1 και 2 έπρεπε να ισχύσουν και να αρχίσουν να εκτελούνται από την ημερομηνία υπογραφής τους.

21 Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την ερμηνεία της έννοιας της «αρχικής περιόδου δέσμευσης» κατά το άρθρο 43b, πρώτη περίοδος, του TKG, της οποίας το περιεχόμενο είναι αμφισβητούμενο στη Γερμανία.

22 Κατά μια άποψη, η έννοια αυτή αφορά μόνον τις πρώτες συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός πελάτη και ενός παρόχου υπηρεσιών επικοινωνιών. Ως εκ τούτου, ο χρονικός περιορισμός που προβλέπεται στο άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία δεν έχει εφαρμογή στις παρατάσεις τέτοιων συμβάσεων, τόσο σιωπηρές όσο και απορρέουσες από νέα συμφωνία συναφθείσα μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, τούτο δε ανεξαρτήτως του αν οι παρατάσεις αυτές συνεπάγονται τροποποιήσεις των συμβατικών όρων.

23 Κατά μια άλλη άποψη, την οποία υποστηρίζει το αιτούν δικαστήριο, ως «αρχική περίοδος δέσμευσης» νοείται κάθε περίοδος δέσμευσης, εξυπακουομένου ότι ο καταναλωτής πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να έχει τη δυνατότητα να καταγγείλει τη σύμβαση μετά τη λήξη της συμβατικής περιόδου των 24 μηνών κατ' ανώτατο όριο την οποία προβλέπει η οδηγία για την καθολική υπηρεσία. Συναφώς, πρώτον, μια τέτοια ερμηνεία συνάδει με τον σκοπό ο οποίος εκτίθεται στην αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2009/136 και ο οποίος συνίσταται στην παροχή στους καταναλωτές της δυνατότητας να καταγγέλλουν τη σύμβαση μετά την παρέλευση εύλογης ελάχιστης συμβατικής περιόδου «προκειμένου να επωφελούνται πλήρως από το ανταγωνιστικό περιβάλλον». Δεύτερον, ερμηνεία της έννοιας της «αρχικής περιόδου δέσμευσης» όπως αυτή που εκτίθεται στη σκέψη 22 της παρούσας απόφασης θα συνεπαγόταν ότι δεν υφίστανται σαφείς κανόνες όσον αφορά τη διάρκεια των μεταγενέστερων συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ των συμβαλλομένων των πρώτων συμβάσεων. Τρίτον, η τελευταία αυτή ερμηνεία καθιερώνει διάκριση μεταξύ της απλής ανανέωσης μιας σύμβασης και της σύναψης νέας σύμβασης που συνεπάγεται τη λύση της προγενέστερης σύμβασης, γεγονός που εξαρτά την εφαρμογή της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία από έννοιες του εθνικού δικαίου.

24 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η παράλειψη, στο άρθρο 105, παράγραφος 1, της οδηγίας 2018/1972, της λέξεως «αρχική» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία εξηγείται από το γεγονός ότι το ζήτημα των αυτόματων παρατάσεων των συμβάσεων ορισμένου χρόνου διέπεται πλέον από το άρθρο 105, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberlandesgericht Düsseldorf (εφετείο Ντίσελντορφ) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Νοείται ως "αρχική περίοδος δέσμευσης" [κατά την έννοια του άρθρου 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία,] μόνον η συμβατική περίοδος της αρχικής σύμβασης ή και εκείνη της στηριζόμενης σε νέες δηλώσεις βουλήσεως σύμβασης ανανέωσης η οποία συνήφθη και άρχισε να εκτελείται πολύ πριν από τη λήξη της αρχικής σύμβασης, εφόσον η σύμβαση ανανέωσης προβλέπει διαφορετικές σε σχέση με την αρχική σύμβαση [υποχρεώσεις] της επιχείρησης και του πελάτη;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

26 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία έχει την έννοια ότι ο όρος «αρχική περίοδος δέσμευσης» που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή αφορά τόσο τη διάρκεια

της πρώτης σύμβασης που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών όσο και τη διάρκεια μεταγενέστερης σύμβασης συναπτόμενης μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να επιβληθεί, με τη μεταγενέστερη αυτή σύμβαση, περίοδος δέσμευσης μεγαλύτερη των 24 μηνών, ακόμη και όταν αυτή υπογράφεται και αρχίζει να εκτελείται πριν από τη λήξη της πρώτης σύμβασης.

27 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η οδηγία για την καθολική υπηρεσία, η οποία έχει πλέον καταργηθεί και αντικατασταθεί από την οδηγία 2018/1972, έχει εφαρμογή ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει μεταξύ άλλων ότι, σύμφωνα με το εφαρμοστέο στη διαφορά αυτή εθνικό δίκαιο, αγωγή όπως αυτή που άσκησε η ενάγουσα της κύριας δίκης μπορεί να γίνει δεκτή μόνον αν η επίμαχη εμπορική πρακτική ήταν παράνομη κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίζεται η αγωγή αυτή. Εν προκειμένω, τα πραγματικά αυτά περιστατικά έλαβαν χώρα πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2018/1972, και, κατά συνέπεια, η επίμαχη στην κύρια δίκη εμπορική πρακτική πρέπει να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία.

28 Αρκεί να υπομνησθεί, συναφώς, ότι εναπόκειται αποκλειστικώς στα εθνικά δικαστήρια να καθορίζουν το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλουν [διάταξη της 25ης Μαρτίου 2022, IP κ.λπ. (Διαπίστωση του υποστατού των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης), C-609/21, EU:C:2022:232, σκέψη 21 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων της εσωτερικής έννομης τάξης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να στηρίζεται στους χαρακτηρισμούς που προκύπτουν από την απόφαση περί παραπομπής. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύει το εσωτερικό δίκαιο κράτους μέλους (απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2023, Deutsche Wohnen, C-807/21, EU:C:2023:950, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

29 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία.

30 Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, το γράμμα της διάταξης αυτής, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τα κείμενα της διάταξης στην ισπανική, τη γερμανική, την ελληνική, την αγγλική και τη γαλλική γλώσσα μπορεί να συναχθεί ότι το επίθετο «αρχική», το οποίο είναι θηλυκού γένους, δεν αποσκοπεί στον χαρακτηρισμό των «συμβάσεων» ή της «δέσμευσης», αλλά της «περιόδου δέσμευσης», όπερ σημαίνει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε την πρόθεση να διακρίνει μεταξύ των πρώτων και των μεταγενέστερων συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων. Εντούτοις, τα κείμενα της διάταξης αυτής σε άλλες γλώσσες, όπως είναι τα κείμενα στην ιταλική και την πορτογαλική γλώσσα, μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι σκοπούν να επιβάλουν περίοδο δέσμευσης που δεν υπερβαίνει τους 24 μήνες μόνον όσον αφορά την «αρχική δέσμευση», ήτοι, κατ' ουσίαν, την πρώτη σύμβαση που υπέγραψαν τα ενδιαφερόμενα μέρη.

31 Κατά πάγια δε νομολογία, οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο ομοιόμορφο λαμβανομένων υπόψη των κειμένων τους σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης και, σε περίπτωση αποκλίσεως μεταξύ των κειμένων αυτών, η επίμαχη διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα την όλη οικονομία και τον σκοπό της κανονιστικής ρύθμισης της οποίας αποτελεί μέρος (απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2023, Teglgaard και Fløjstrupgård, C-632/20 P, EU:C:2023:28, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Συναφώς, επισημαίνεται, δεύτερον, ότι η ερμηνεία του άρθρου 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία υπό την έννοια ότι δεν μπορεί να γίνεται διάκριση μεταξύ της πρώτης και της μεταγενέστερης σύμβασης που έχει συναφθεί μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων είναι σύμφωνη προς τον σκοπό της οδηγίας αυτής.

33 Πράγματι, όπως προκύπτει από τον ίδιο τον τίτλο του άρθρου 30 της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία και από την αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2019/136, ο κύριος σκοπός του άρθρου 30 είναι να διευκολύνει τους καταναλωτές να αλλάζουν πάροχο, έχοντας πλήρη επίγνωση των δεδομένων, όταν τούτο είναι προς το συμφέρον τους, προκειμένου αυτοί να είναι σε θέση να εκμεταλλευθούν πλήρως το ανταγωνιστικό περιβάλλον. Μια ερμηνεία όμως του άρθρου 30 υπό την έννοια ότι ο όρος «αρχική περίοδος δέσμευσης» αφορά μόνον τη διάρκεια των πρώτων συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και όχι τη διάρκεια των μεταγενέστερων συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ των ίδιων μερών θα είχε ως συνέπεια να καταστήσει δυσχερέστερη, δυνητικά επί μακρό χρονικό διάστημα, την αλλαγή παρόχου εκ μέρους των καταναλωτών και, ως εκ τούτου, ενδεχομένως, να τους στερήσει τη δυνατότητα να εκμεταλλευθούν πλήρως τον ανταγωνισμό στον οικείο τομέα.

34 Ειδικότερα, αφενός, μολονότι μπορεί, βεβαίως, να γίνει δεκτό ότι ο καταναλωτής, αποφασίζοντας να δεσμευθεί εκ νέου με τον ίδιο πάροχο υπηρεσιών, επιδεικνύει εμπιστοσύνη προς αυτόν, τούτο δεν θα πρέπει, εντούτοις, υπό το πρίσμα του σκοπού αυτού, να έχει ως συνέπεια να εμποδίζεται ο καταναλωτής να αλλάξει πάροχο σε περίπτωση που του παρουσιαστεί πιο ενδιαφέρουσα προσφορά.

35 Αφετέρου, από τις αιτιολογικές σκέψεις 2 και 30 της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία προκύπτει, κατ' ουσίαν, ότι η προστασία των καταναλωτών αποτελεί έναν από τους σκοπούς που επιδιώκει η οδηγία αυτή. Μολονότι ο καταναλωτής, όταν αποφασίζει να δεσμευθεί εκ νέου με τον ίδιο πάροχο υπηρεσιών κατά το πέρας μιας πρώτης συμβατικής περιόδου, διαθέτει, βεβαίως, ορισμένη πείρα σχετικά με τις εμπορικές πρακτικές του αντισυμβαλλομένου του, εντούτοις η πείρα αυτή ενδέχεται να αποβεί αλυσιτελής αν η αναληφθείσα νέα δέσμευση συνεπάγεται, εκατέρωθεν, παροχές διαφορετικής φύσεως από εκείνες τις οποίες αφορά η πρώτη σύμβαση. Επομένως, το επίπεδο προστασίας του οποίου πρέπει να απολαύει ο καταναλωτής δεν μπορεί να είναι χαμηλότερο όταν αυτός συναινεί σε τροποποιήσεις της σύμβασης που τον συνδέει με τον πάροχο υπηρεσιών απ' ό,τι όταν δεσμεύεται με τέτοια σύμβαση για πρώτη φορά με νέο πάροχο.

36 Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο σε περίπτωση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στην οποία η μεταγενέστερη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών περιλαμβάνει τροποποιήσεις που αφορούν ουσιώδεις ρήτρες σε σχέση με την πρώτη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ των μερών αυτών, όπως οι ρήτρες που αφορούν την τιμολόγηση, το περιεχόμενο ή τη φύση των οικείων υπηρεσιών.

37 Βεβαίως, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2009/136, η εξάλειψη κάθε νομικού, τεχνικού ή πρακτικού εμποδίου που θα μπορούσε να καταστήσει δυσχερή για τους καταναλωτές την αλλαγή παρόχου υπηρεσιών δεν φθάνει μέχρι του σημείου να εμποδίζει την επιβολή εύλογων ελάχιστων συμβατικών περιόδων όσον αφορά τις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές. Εντούτοις, ερμηνεία του άρθρου 30, παράγραφος 5, της οδηγίας 2002/22 η οποία επιτρέπει σε πάροχο να επιβάλει, για νέα δέσμευση την οποία αναλαμβάνει με συνδρομητή του, μεγαλύτερη διάρκεια από την ανώτατη περίοδο δέσμευσης την οποία επιβάλλει η διάταξη αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη με τους σκοπούς που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης, ο οποίος έθεσε, με τη διάταξη αυτή, απαρέγκλιτο χρονικό περιορισμό.

38 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας για την καθολική υπηρεσία έχει την έννοια ότι ο όρος «αρχική περίοδος δέσμευσης» που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή αφορά τόσο τη διάρκεια της πρώτης σύμβασης που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών όσο και τη διάρκεια μεταγενέστερης σύμβασης συναπτόμενης μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να επιβληθεί, με τη μεταγενέστερη αυτή σύμβαση, περίοδος δέσμευσης μεγαλύτερη των 24 μηνών, ακόμη και όταν αυτή υπογράφεται και αρχίζει να εκτελείται πριν από τη λήξη της πρώτης σύμβασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 30, παράγραφος 5, της οδηγίας 2002/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009,

έχει την έννοια ότι:

ο όρος «αρχική περίοδος δέσμευσης» που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή αφορά τόσο τη διάρκεια της πρώτης σύμβασης που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών όσο και τη διάρκεια μεταγενέστερης σύμβασης συναπτόμενης μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να επιβληθεί, με τη μεταγενέστερη αυτή σύμβαση, περίοδος δέσμευσης μεγαλύτερη των 24 μηνών, ακόμη και όταν αυτή υπογράφεται και αρχίζει να εκτελείται πριν από τη λήξη της πρώτης σύμβασης.

(υπογραφές)